

МІЖНАРОДНЕ СПІВТОВАРИСТВО У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ

У статті аналізуються основні нормативні міжнародні документи та напрямки діяльності міжнародних інститутів в боротьбі з тероризмом. Визначені головні аспекти міжнародної співпраці в протидії тероризму та наявні шляхи його запобігання.

Ключові слова: *тероризм, міжнародний тероризм, конвенція, угода, міжнародна організація, договір.*

Тероризм та інші суспільно небезпечні за своїми формами прояви екстремізму, що формуються на різній ідейно-політичній платформі, стали повсякденною реальністю для всього світового співтовариства. Сьогодні важко знайти державу, керівництво і населення якої могли б вважати себе застрахованими від вилазок терористів.

Крім власне терористичних проявів серйозну загрозу для стабільності та еволюційного демократичного розвитку окремих держав і міжнародного співтовариства в цілому є інспірація масштабних антиконституційних процесів, що формуються на основі націоналізму, сепаратизму, релігійного, соціального і політичного екстремізму. Дослідження нормативних актів, в яких закріплені основні напрямки міжнародного співробітництва в боротьбі з міжнародним тероризмом, ефективність їх впливу на цю боротьбу являє собою важливий напрямок удосконалення заходів запобігання і попередження проявам екстремізму в подальшому.

Дослідження з проблем боротьби з тероризмом торкаються правових, політичних, соціальних, психологічних та інших аспектів даного явища. Питання боротьби з тероризмом, в тому числі і міжнародне співробітництво в боротьбі з ним, розглядалось в роботах таких вчених, як В. Ф. Антипенко, Ю. М. Антоян, І. П. Бліщенко, П. Д. Біленчук, Г. Вордлоу, Л. Н. Галенська, Ю. А. Іванов, В. Н. Кудрявцев, Дж. Ламберт, У. Р. Латипов, Є. Г. Ляхов, Л. А. Моджорян, В. П. Панов, У. Сломансон, С. І. Цветков та ін.

Дослідження в цій сфері ґрунтуються на аналізі міжнародних правових актів і досвіду окремих країн і міжнародних організацій в боротьбі з тероризмом.

Метою статті є визначення і систематизація міжнародних інструментів і документів, які визначають основні напрямки боротьби з тероризмом, окреслення існуючих проблем та можливих шляхів їх вирішення.

Для досягнення зазначеної мети застосовувалися такі загально визнані в правовій науці методи, як метод аналізу, метод порівняння, метод систематизації та інші.

Світова спільнота наприкінці 60-х – початку 70-х років було поставлена перед необхідністю активізувати протидію актами міжнародного тероризму. Розширилися географічні рамки терористичної активності. Як природна реакція — активізувалося співробітництво держав у боротьбі з тероризмом. На тлі загального накопиченого значного масиву законотворчої і практичної роботи в даній галузі назріла необхідність її узагальнення та аналізу через призму можливого творчого використання при виробленні міжнародної та національної концепції боротьби з тероризмом.

У цілому, аналізуючи наявну практику зусиль світової спільноти у питаннях протидії актам терору, можна виділити чотири рівні цієї боротьби: загальносвітовий рівень під егідою ООН, рівень Європи під егідою Ради Європи, зусилля держав «великої вісімки» і міжнародне співробітництво країн СНД.

В основі загальносвітової співпраці в боротьбі з тероризмом лежить ряд універсальних міжнародних угод, прийнятих в рамках ООН. Серед них вирізняють 16 основних:

- Конвенція про злочини та деякі інші акти, які здійснюються на борту повітряних суден 1963 р. («Токійська конвенція»).
- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р. («Гаазька конвенція»).
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р. («Монреальська конвенція»)
- Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів 1973 р.
- Міжнародна конвенція про боротьбу з захопленням заручників 1979 р.
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 р.
- Поправки до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу.

- Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, які обслуговують міжнародну цивільну авіацію 1988 р.
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 р.
- Протокол 2005 р. до Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства.
- Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі 1998 р.
- Протокол 2005 р. до Протоколу про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі.
- Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їхнього виявлення 1991 р.
- Міжнародна Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р.
- Міжнародна Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р.
- Міжнародна Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 р.

Декларація та Програма дій, прийнята на Всесвітній конференції ООН з прав людини 25 червня 1993 р. у Відні, визначила, що акти, методи і практика тероризму в усіх його формах і проявах є діяльністю, спрямованою на знищення прав, основних свобод і демократії, створює загрозу територіальній цілісності та безпеки держав і дестабілізує законні уряди [1].

У продовження цих тез на 49-ій сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (1994 р.) прийнята Декларація про заходи з ліквідації міжнародного тероризму. Наразі створено достатньо складну і розгалужену антитерористичну структуру під егідою Організації Об'єднаних Націй.

Особливу роль відіграє Контртерористичний комітет (КТК) Ради Безпеки (РБ) ООН, створений відповідно до резолюції Ради Безпеки № 1373 від 28 вересня 2001 р. Згідно з резолюцією Ради Безпеки № 1267 (1999 р.) був заснований Комітет з санкцій стосовно «Аль-Каєди» і руху «Талібан».

Проведений аналіз ролі Ради Безпеки ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом дозволяє зробити певні висновки:

- 28 вересня 2001 р. РБ ООН прийняла широкомасштабну, всеосяжну антитерористичну резолюцію, в якій вказано конкретні кроки і головні напрямки в боротьбі з міжнародним тероризмом;

– РБ ООН ухвалила, що всі держави не повинні допускати, щоб ті, хто фінансує, планує, сприяє або здійснює терористичні акти, використовували їхню територію проти інших країн і громадян;

– до держав був звернений заклик обмінюватися інформацією і надавати відомості для раннього попередження про можливі терористичні акти;

– сучасне міжнародне право дає основу не тільки для боротьби зі злочинами, але й для залучення відповідальних за них осіб, хоча в даний час поки немає всеосяжного визначення тероризму;

– у грудні 2001 р. РБ ООН була прийнята декларація про глобальні зусилля в боротьбі з тероризмом [2];

– у січні 2002 р. РБ ООН одноголосно схвалила нову антитерористичну резолюцію 1390, яка жорстко засудила талібів за надання території Афганістану в якості бази для експорту тероризму «Аль-Каєдою» та іншими терористичними групами [3];

– створення нових міжнародних механізмів і режимів, що поєднують в собі елементи колективної безпеки і безпеки на основі співпраці [4].

Аналізуючи міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом в рамках Європейського Союзу, слід відзначити, що під егідою Ради Європи були створені інструменти боротьби з тероризмом, розроблені й прийняті такі нормативні документи:

- Європейська конвенція про ліквідацію тероризму (СЕД № 90) і Протокол з поправками (СЕД №190);

- Європейська конвенція про екстрадицію (СЕД №24), перший і другий Додаткові протоколи (СЕД №86 та 98);

- Європейська конвенція про надання судової взаємодопомоги з кримінальних справ (СЕД №30) і перший і другий Протоколи (СЕД №99 та 182);

- Європейська конвенція про передачу судових матеріалів (СЕД №73);

- Європейська конвенція про компенсацію жертвам злочинів із застосуванням насильства (СЕД №116);

- Європейська конвенція про відмивання грошей, пошук, арешт та конфіскацію доходів від злочинної діяльності (СЕД №141);

- Європейська конвенція про кібер-злочинність (СЕД №185) і Додатковий протокол щодо судового переслідування актів расистського і ксенофобного характеру, які здійснюються за допомогою комп'ютерних систем (СЕД № 189).

Комітет Міністрів Ради Європи як інструмент боротьби з тероризмом на своєму рівні прийняв такі документи, як:

- Декларація про тероризм (1978 р.);

- Тристороння декларація про терористичні акти (1986 р.);

- Резолюція про міжнародний тероризм;

- Рекомендація про міжнародне співробітництво в галузі переслідування терористичних актів і покарання за них, а також Меморандум;

- Рекомендація (2001 р.) про основні принципи в боротьбі з організованою злочинністю;

- Декларація про боротьбу з міжнародним тероризмом (2001 р.);

- Основні принципи у сфері прав людини і тероризму (2002 р.);

На підставі доповідей депутатів з питань протидії тероризму Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла відповідні Рекомендації та Резолюції серед, яких можна назвати:

- Рекомендації 684 (1972 р.) і 703 (1973 р.) про міжнародний тероризм;

- Рекомендація 852 (1979 р.) про тероризм в Європі;

- Рекомендація 916 (1981 р.) про Конференції про захист демократії проти тероризму в Європі — Завдання і проблеми;

- Рекомендації 941 (1982 р.) і 982 (1984 р.) про захист демократії проти тероризму в Європі;

- Рекомендація 1024 (1986 р.) і Резолюція 863 (1986 р.) про протидію з боку Європи міжнародному тероризму;

- Рекомендація 1170 (1991 р.) про посилення Європейської конвенції про ліквідацію тероризму;

- Рекомендація 1199 (1992 р.) про боротьбу з міжнародним тероризмом у Європі;

- Резолюція 1132 (1997 р.) про організацію парламентської конференції для зміцнення демократичних систем в Європі і співпраці в боротьбі з тероризмом;

- Рекомендація 1426 (1999 р.) і Директива № 555 (1999 р.) про європейські демократичні країни перед лицем тероризму;

- Рекомендація 1534 (2001 р.) і Резолюція 1258 (2001 р.) про європейські демократичні країни перед лицем тероризму;

- Рекомендація 1550 (2002 р.) і Резолюція 1271 (2002 р.) про боротьбу з тероризмом і дотримання прав людини;

- Рекомендація 1549 (2002 р.) про повітряний транспорт і тероризм: яким чином посилити безпеку?

- Рекомендація 1584 (2002 р.) про необхідність посилення міжнародного співробітництва для нейтралізації коштів, що виділяються на терористичні цілі;

- Рекомендація 1644 (2004 р.) про тероризм як загрозу демократії [5].

Окремий внесок в міжнародну діяльність із попередження тероризму внесли держави «великої вісімки».

Міністри країн «великої вісімки» на нараді з боротьби з тероризмом (Париж, 30 липня 1996 р.) прийняли підсумковий документ, в якому заявили про свою рішучість приділяти першорядну увагу боротьбі з тероризмом, зробили огляд нових тенденцій розвитку

тероризму в світі та представили список з 25 заходів щодо боротьби з тероризмом [6].

Багатостороннє і двостороннє співробітництво передбачається розвивати в міжнародно-правовій і оперативній площинах. Перша охоплює, зокрема, зближення національних законодавств в галузі видачі злочинців та надання притулку.

Країни «великої вісімки» вирішили також перешкоджати руху капіталів, за допомогою яких фінансується терористична діяльність.

Успіх боротьби з тероризмом безпосередньо залежить від реальної оперативної співпраці між спецслужбами. Учасники наради дійшли усвідомлення того, що міжнародна злочинність об'єдналася набагато раніше, ніж їхні правоохоронні органи, тому держави мають проаналізувати своє законодавство, що стосується кримінальних злочинів, визначити центральний орган, структура якого має відповідати завданням швидкої передачі запитів про скоєні і підготовлювані теракти [6, с. 116–124].

Протидію тероризму в рамках СНД поставлено на правову основу: укладено Договір про співробітництво держав – учасниць СНД в боротьбі з тероризмом.

1 червня 2000 р. на саміті СНД у Москві було ухвалено рішення про створення Антитерористичного центру (АТЦ) держав – учасниць СНД. Це рішення підписали глави всіх країн – членів Співдружності, крім Туркменії.

Згідно з Положенням про АТЦ СНД в числі покладених на нього функцій значиться участь у підготовці модельних законодавчих актів, нормативних документів, міжнародних договорів, які торкаються питання боротьби з міжнародним тероризмом та іншими проявами екстремізму, а також участь у розробці міждержавних програм держав — учасників СНД боротьби з міжнародним тероризмом та іншими проявами екстремізму.

15 травня 1992 р. в Ташкенті главами шести держав – учасниць СНД — Вірменії, Казахстану, Киргизії, Росії, Таджикистану, Узбекистану був підписаний Договір про колективну безпеку (ДКБ).

25 травня 2001 р. на сесії в Єревані Рада колективної безпеки затвердила Положення про Колективні сили швидкого розгортання (CSIS) Центрально-азійського регіону колективної безпеки, Положення про орган управління CSIS, Протокол про склад і дислокацію національних формувань (контингентів CSIS) і Протокол про порядок формування і функціонування сил і засобів системи колективної безпеки.

3 січня 2004 р. функціонує в якості повноцінної міжнародної організації Шанхайська Організація Співпраці (ШОС), куди входять Казахстан, Киргизія, КНР, Російська Федерація, Таджикистан і Узбекистан [7].

Формування «всеосяжного підходу» до організації боротьби з тероризмом — процес украй складний, він повинен враховувати величезну кількість факторів, що часто суперечать один одному.

Проблема полягає в тому, що наслідки будь-якого акта міжнародного тероризму, який завжди має політичну мотивацію і політичні цілі, оцінюються кожною державою через призму власних національних інтересів, які у різних держав не тільки не збігаються, але і можуть діаметрально протистояти один одному [8].

Наразі Міжнародна антитерористична коаліція стикається з серйозними концептуальними і організаційними труднощами. По-перше, до цих пір не вдалося сформулювати визначення міжнародного тероризму, яке було б політично прийнятним для провідних держав. По-друге, відсутня єдність думок щодо природи міжнародного тероризму. Тому в сучасній системі міжнародних відносин відсутній ефективний антитерористичний режим [7].

Структура сучасної системи міжнародних відносин, норми міжнародного права, зусилля міжнародних організацій спрямовані на запобігання міждержавним конфліктам, а не конфліктам, учасниками яких є недержавні суб'єкти, у тому числі і міжнародний тероризм. Міжнародне співтовариство виявилось не готовим до такого повороту подій. Серйозних змін зазнав і сам тероризм [7].

Політики і фахівці вказують на певні недоліки в боротьбі ООН проти тероризму, найбільший з яких — нездатність Організації Об'єднаних Націй дати правове визначення поняттю «тероризм». У цих умовах міжнародне співтовариство пішло по шляху криміналізації окремих проявів тероризму, в чому досягло чималих успіхів.

Має місце дублювання розрізнених програм між собою і потрібно ще багато чого зробити для їхнього узгодження.

Досі західноєвропейські країни і США не створили ніяких спільних антитерористичних органів, у тому числі і у форматі НАТО.

Однак свідченням прагнення Європи і США виробити загальні підходи до проблеми міжнародного тероризму стала Декларація про боротьбу з тероризмом, прийнята на саміті США і ЄС у Шенноні (26 червня 2004 р.).

Об'єднана Європа погодилася, що тероризм є найбільшим викликом міжнародної безпеки. Сполучені Штати погодилися, що це зло може бути розтрощене лише при опорі на багатосторонні інститути і міжнародне право [4].

Питання міжнародного співробітництва в боротьбі з тероризмом потребує подальшого дослідження у багатьох аспектах, зокрема в розробці універсального визначення поняття «тероризм»; у визначенні дієвих заходів міжнародного співробітництва як в рамках міждержавного співробітництва, так і в межах створених міжнародних організацій з урахуванням розвитку форм і методів терористичної

діяльності; в систематизації міжнародних актів з метою усунення дублювання.

Література

1. Организация Объединенных Наций. Документ ООН A/CONF.157/23. — 1993. — 12 июля.
2. Декларация СБ ООН о глобальных усилиях по борьбе с терроризмом // Дипломатический вестник. — 2001. — № 12.
3. Принятие Резолюции 1390 СБ ООН о продолжении санкций против талибов, «Аль-Каиды» и связанных с ними террористических организаций [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://news.aif.ru> <http://www.psj.ru/search/index.php?rashir=1&q=>
4. Козырева А. Рекомендации «Группы восьми» по противодействию терроризму. Откуда исходят интеллектуальные диверсии [Электронный ресурс] / А. Козырева // Обозреватель — Observer. — Режим доступа : http://www.rau.su/observer/N10_2003/10_04.HTM
5. Публикации Совета Европы [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.antiterunity.org/ru/incolab/booklet.php>
6. Международное сотрудничество в области борьбы с терроризмом : Сборник правовых актов. — М., 1998. — № 10. — С. 125—131.
7. Батюк В. И. Международное сообщество в борьбе с терроризмом: проблемы структуризации [Электронный ресурс] / В. И. Батюк. — Режим доступа : <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/87650>.
8. Верчагин В. Международное сотрудничество в борьбе с терроризмом / В. Верчагин // Национальная безопасность. 2006. — 16 октября.

В статье анализируются основные международные нормативные документы и направления деятельности международных институтов в борьбе с терроризмом. Определены основные аспекты международного сотрудничества в противодействии терроризму и возможные пути его предотвращения.

Ключевые слова: терроризм, международный терроризм, конвенция, соглашение, международная организация, договор.

In the article basic international normative documents and directions activity of international institutes are analysed in a fight against terrorism. The basic aspects of international cooperation in counteraction terrorism and possible ways of his prevention are certain.

Key words: terrorism, international terrorism, Convention, agreement, an international organization, a contract.

Філонов Олександр Володимирович — декан факультету права Донецького юридичного інституту МВС України.

Рецензент: проф. Шепелєв М. А.